

Merhum Paşa Gazetesi

Türkiye İkinci Dünya Savaşı sürecinde savaşı topraklarından uzak tutmak ve dış siyasette meydana gelen gelişmelere ayak uydurmak için denge siyasetini savaş süresince yürüten durumunda kalmıştır. Savaş boyunca yürütülen bu denge siyaseti savaş sonrası süreçte de uluslararası arenada yerini almak isteyen Türkiye'nin Batı ile yakınlaşma politikasında önemli bir araç haline almış ve bu sebeple Türkiye, demokratikleşme hareketlerine hız vermiştir. Bu noktada en keskin viraj olarak görülen "çok partili hayata geçiş" ise demokratikleşme hareketlerinin en önemli adımlarından birini teşkil etmiştir. Çok partili hayata geçiş ile birlikte Türkiye'de tek parti uygulamalarından rahatsızlık duyan kesimlerin muhalefetlerini açığa çıkararak çok sesli bir siyasi süreç başlamıştır. Ülkede oluşan çok sesli ortam basına da yansımış ve Matbuat Kanunu'nun hükümete gazete kapatma yetkisi veren 50.maddesi kaldırılmıştır. Basında bir rahatlama meydana getiren bu olayla birlikte birçok dergi ve gazete yayınlanmaya başlamış ve bunların arasında en çok dikkat çeken *Merhum Paşa* gazetesi de *Marko Paşa* gazetesi kadrosu tarafından bu süreçte kurulmuştur.

Marko Paşa Sabahattin Ali'nin sermayesi ile Aziz Nesin, Mustafa Mim Uykusuz, Haluk Yetiş ve Rifat Ilgaz'ın birlikteliğiyle kurulmuştur. *Marko Paşa* gazetesinin kurulma amacı ise yazarları tarafından; "ülkede yaşayan insanların dertlerinin başından aşkın olduğu, bu sebeple bu dertleri *Marko Paşa*'dan başka dinleyen olmaması" olarak ifade edilmiştir. Siyasi mizah gazetesi olarak yayınlanan *Marko Paşa*'nın ilk sayısında gazete yazarları, *Marko Paşa*'nın hem gülmek hem de gülerken düşündürmek amacıyla yayımlandığının altını çizmişlerdir. Türk basın tarihinde "*Marko Paşa*" adı ise henüz daha *Marko Paşa* yayın hayatına başlamamışken Aziz Nesin'in *Tan* ve *Gerçek* gazetesinde yayınlamaya başladığı yazı dizisinde dert dinleyen "*Marko Paşa*" tasvirini köşesine taşımasıyla başlamış ve buradan esinlenerek gazeteye bu isim adı verilmiştir.

Marko Paşa, II. Dünya Savaşı'nın ekonomik, toplumsal ve siyasi sorunlarının yükünü taşıyan Soğuk Savaş Türkiye'sine ayna tutan bir mizahi gazetedir. Basındaki yerini "halk için siyasi mizah" olarak konumlandırılan gazete, tek parti iktidarının yönetiminden bunalan halkın ihtiyaç duyduğu siyasi mizah boşluğunu doldurmaya çalışmış ve Türkiye'de siyasi mizahın öncülüğünü yapmıştır. Mizah, *Marko Paşa*'nın elinde etkili bir muhalefet silahına dönüşmüş, gazetenin yayın politikası başta hükümet olmak üzere karşıt ideolojideki diğer yayınları rahatsız etmiştir. *Marko*

Paşa sosyalizme yakın durmaktadır, ancak kanalize olduğu herhangi bir siyasi parti yoktur. Aziz Nesin ve Rifat Ilgaz kısa süre Türkiye Sosyalist Partisi'ne üye olsalar da bu durum gazetenin yayın politikasına yansımamış ve *Marko Paşa* kesintilerle süren yayın hayatı süresince hiçbir siyasi partinin sesi ya da destekleyicisi olmamış, gücünü halktan aldığını her fırsatta dile getirmiştir.

Marko Paşa gazetesi, bir yönüyle İkinci Dünya Savaşı'nın ateşinden uzak durmaya çalışan Türkiye'de kıtlıklar, karaborsa ve karne kuyruklarıyla geçen dört yılda halkın tek parti iktidarına biriktirdiği öfkenin, bir yönüyle de yeni girilen Soğuk Savaş sürecinde Atatürk'ün bağımsızlık anlayışı ve devrimlerinden verilen ödünlere tepkinin patlama noktası olarak görülmelidir. Bu durum *Marko Paşa*'nın yayınladığı kısa dönem içerisinde halk kitlelerini yanına çekebilecek kadar güçlü bir gazete olmasına neden olmuştur. Haberlerin yazımında kullanılan halk ağzı ve devlet makamlarında çalışan kişilerle sanki mahalle arkadaşları gibi sohbet ediyormuşçasına oluşturulan atmosfer, Türk halkının dikkatini çekmiş ve bunun sonucunda da gazete baskı ve satış rekorları kırmıştır. Aynı zamanda *Marko Paşa*'yı dönemin diğer muhalif gazetelerinden farklı kılan sadece mizahi söylemi değil, kapatılan *Tan* gazetesi de dâhil olmak üzere o yıllarda basın tek ses olarak koşulsuz desteklediği Soğuk Savaş süreci ve ABD ile gelişen ekonomik ve siyasi ilişkilere, - kısa süre yayımlanan Mehmet Ali Aybar'ın *Zincirli Hürriyet* gazetesi hariç- eleştirel gözle bakan tek gazete olmasından kaynaklanmıştır.

Marko Paşa bir dönem gazetesi olarak hem içinde bulunduğu dönemden doğmuş hem de içinde bulunduğu döneme tepkiselliği ile ayakta kalabilmiştir. Öyle ki dönem gazetelerinin en yüksek tirajının 50 bin olduğu dönemde *Marko Paşa*'nın tirajı 80 binlere kadar ulaşmıştır. Dönemi içerisinde gazetenin yazar kadrosu milletin istismar edilmesine mani olmak, insanların hak ettikleri kadar kazanarak sefaletten kurtulmaları ve az da olsa demokrasiye kavuşmaları için kendini vazifelendirmiş, hürriyet, demokrasi ve halk menfaatlerinin savunucusu olarak bu amaç uğruna güçlü bir muhalefet oluşturmaya çalışmıştır. Gazete ve yazarlarının gördüğü baskılar ise *Marko Paşa*'nın muhalefet görevini yerine getirdiği ve bu sebeple cezalandırıldığına önemli göstergelerinden biri olmuştur. Özellikle yazılarının büyük bir bölümünün Aziz Nesin ve Sabahattin Ali tarafından yazıldığına öğrenilmesiyle gazetenin yayınlanmasını sekteye uğratmak adına haklarında sıklıkla davalar açılmıştır. Öyle ki artık gazetenin logosuna "Muharrirleri nezaret altına alınmadığı ve hapse girmediği zamanlarda çıkar" yazısı eklenmiştir. Bu durumu dahi mizahi anlatımla dile getiren *Marko Paşa*, "eksik olmasınlar ne kadar çalıştığımızı gören ve adım adım takip eden büyüklerimiz kapama yoluyla bizi istirahata tabi tuttular" diyerek başına gelenleri anlatmıştır. Bu süreçten sonra Aziz Nesin ve Sabahattin Ali'ye karşı saldırılar artarken gazeteye karşı birçok dava açılmışsa da *Marko Paşa* "taş çatlasa yine de söyleyeceğiz" diyerek tüm tepkileri yine üzerine çekmeyi başarmıştır. Ancak gazete 22.sayıya kadar hayatta kalabilmiş, kapatılma nedeni ise imzasız olarak yayınlanan şiirin kim tarafından yazıldığına kanuni süre içerisinde cevap verilmemesinden kaynaklanmıştır. Bu karar *Marko Paşa*'yı durduramamış ve hiç ara vermeden yerine *Merhum Paşa* adıyla yeni bir gazete çıkarılmıştır.

Marko Paşa'nın kapatılması sebebiyle onun yerine kurulan *Merhum Paşa* gazetesi, ilk sayısı 26 Mayıs 1947 yılında Sabahattin Ali'nin yazı işleri müdürlüğü ve sahipliğiyle yayınlanmıştır. Gazeteye "merhum" adı verilmesinin sebebi ise *Marko Paşa*'nın öldüğüne, bu yeni gazetenin onun yerine yayımlandığına dikkat çekmek olmuştur. *Merhum Paşa*'nın adres, abone bilgileri ve basıldığı matbaa *Marko Paşa* ile aynıdır ve gazetenin ilk sayısında *Marko Paşa*'nın kapatılma kararına işaret edilmektedir. Bu durum *Merhum Paşa*'nın *Marko Paşa* gazetesinin bir devamı niteliğinde olduğunu göstermektedir. Gazete Türk-Amerikan ilişkilerinin arttığı, *Truman Doktrininin* yayınlanarak Türkiye'nin de bu doktrin çerçevesinde yardım alması amacıyla çalışmaların yürütüldüğü süreçte çıkarılmıştır. Henüz ilk sayısında Amerika'nın

Türkiye ile ilişkilerini eleştiren gazete ayrıca Amerikan askerlerinin, Türkiye’de bulunmalarının bir diğer sebebinin de “Türk demokrasisinin cenaze töreninde hazır bulunmak” olduğuna alaycı bir dille dikkat çekmiştir. Daha ilk sayısında Türkiye’nin Amerika ile bu süreçte kurduğu ortaklığı eleştiren gazete Amerika’nın bu ortaklıkla “Türkiye’de üretilen madenleri Amerika’ya sevk etmek, Türk köylüsünü boğazı tokluğuna çalıştırmak” gibi emellerinin olduğu mizahi dille eleştirmesi gazetenin tepkileri üzerine çekmesine neden olmuştur.

Merhum Paşa’nın yayınlandığı süreçte muhalefet gazeteleri dahil basın tek ses halinde Amerikan yardımını olumlayan ve destekleyen bir yayın çizgisi izlemişlerdir. Özellikle *Vatan* gazetesi Ahmet Emin Yalman’ın başyazılarıyla Türk Amerikan ilişkilerinin en hararetli destekleyicisi olmuştur. Bu nedenle *Merhum Paşa*’nın Amerikan yardımları konusunda iktidardan sonra hedef aldığı ikinci adres, *Vatan* gazetesi ve Ahmet Emin Yalman olmuştur. Bu noktada daha ilk sayısında hem hükümetin hem de kamuoyunun dikkati çeken *Merhum Paşa* emperyalizm, yabancı sermaye, başka devletlerin himayesinde yaşama gibi konularda gençlere seslenirken diğer yandan Hitler gibi maceraperestlerin başka ülkeler zapt etme gibi hülyalarına asla kanmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu vurguyu Atatürk ve cumhuriyetin değerlerine sahip çıkmak üzerinden yapan gazetenin özellikle dikkat çektiği konuların başında tam bağımsızlık gelmektedir. Bu noktada ekonomiden siyasete kadar her alanda hiç bir yabancı devletin ardına arkasına saklanmamak ve onların sömürü düzenine alet olmamak için gençlere öğütler veren gazete “yurdunu ve milletini her şeyin üzerinde tut diyerek” Türk milliyetçiliğine yapılan vurguya dikkat çekmiş, salt Hitlervari milliyetçiliğe de karşı çıkan yazılarıyla dikkat çekmektedir.

Merhum Paşa’nın namuslu vatandaşlar için yayınlandığı, bu sebeple de halka tutunduğunu ve güvendiğini vurgularken siyasi iktidarın ise hacılara, hocalara, Amerikalılara, faşistlere tutunduğu ifadesi *Merhum Paşa* daha ilk sayısından itibaren iktidarın tepkisini çekmesine neden olmuştur. Özellikle gazete yabancı sermayesi ve egemenliğine karşı ülke yöneticilerinin halka karşı yabancılaşmasıyla özdeşirilen eleştiriler yaparken Türk halkının yüzyıllardır o cepheden bu cepheye sürüklenerek savaşlarla perişan olmasına dair geçmişe dönük eleştirilere de yer verdiği görülmektedir. Bu noktada dikkat çeken halka karşı yabancılaşmaların hükümet olduğuna dikkat çekilirken halkın kendi iradesini kendi eline almak için iktidarı değiştirmesi gerektiğine üstü kapalı da olsa dikkat çekilmesi olmuştur. Ancak bu iktidar değişim eleştirileri ise bir komünist devrim gibi yıkıcı bir yöntemle değil, demokratik süreçler ile bu değişime işaret edilmektedir. Bu noktada gazete yazarları Türkiye’nin tam bağımsız, demokratik bir ülke olması için söylemlerde bulunmasına rağmen bunun aksi yöne çekilerek gazetenin “vatan haini, satılmış, Bolşevik, komünist ve demokrasi düşmanı” olarak lanse edilmesine tepki göstermektedir. *Merhum Paşa* gazetesindeki yazılar incelendiğinde gazetenin halkın fakirliğine dikkat çekerek bunda da en çok hükümeti ve idarecileri eleştirdiğini ifade etmek yerinde bir çıkarım olacaktır.

Halkın ilgisine mahzar olan *Merhum Paşa* gazetesi tirajını yükseltirken yürüttüğü muhalefet sebebiyle yaşadığı güçlükler gazetenin her sayısında dikkat çekerek okuyucusu ile paylaştığı görülmektedir. Bu noktada gazetenin bastırılmaması için matbaalara, dağıtılmaması için bayilere ve satılmaması için 7-8 yaşındaki çocukların tutuklanıldığına dikkat çekilmiştir. Öyle ki gazeteyi satanlardan bu zamana kadar diğer gazeteleri satanlardan istenmeyen “seyyar satıcılık vesikası sorulmuştur. Bununla birlikte gazete “komünistlikle” suçlanarak miting ve nümayişlerde yırtılmaya çalışılarak protesto edilmesi sağlanmıştır. Gazetenin yaşadığı bu güçlükler arasında en dikkat çeken olay ise gazete yazılarının çalınarak başka bir gazete yayınlanması olmuştur. Aslında *Merhum Paşa* sayılarına devam ederken *Malum Paşa* adında yeni bir gazete *Marko Paşa*’nın yazar kadrosu tarafından kurulmuş ve yayımlanmaya başlamıştır. *Malum Paşa*’nın ilk sayısında ise ana sayfada “Bir Gazete Çıktı” başlığıyla *Marko*

Paşa gazetesinin neden kapatıldığına açıklık getirmek için gazeteye karşı yürütülen operasyonlar ayrıntılı olarak anlatılmış, bu süreçte hem *Merhum Paşa* hem de *Malum Paşa* yayın hayatına devam etmiştir. Bunun sebebi ise gazeteye açılan kapatma davalarıdır. Ancak *Malum Paşa*'nın 5.sayısından sonra *Marko Paşa* yazar kadrosu tarafından Sabahattin Ali ve Aziz Nesin gözetimine alınınca gazete Mustafa Mim Uykusuz'a devredilmiştir. Uykusuz da bir gün tutuklanınca gazeteye sıklıkla gelip giden ve arkadaşları olarak gördükleri Orhan Erkip, Uykusuz'un idarehaneden imzalarını çalarak gazeteyi usulsüz bir şekilde kendi üzerine devir alarak yayınlamaya başlamıştır.

Merhum Paşa'nın usulsüz bir şekilde devriyle birlikte Aziz Nesin ve Sabahattin Ali'nin yazı stokları da çalınarak önce *Malum Paşa*'nın 5. sayıdan sonra devam sayıları çıkarılırken Orhan Erkip okuyucuyu inandırmak için sonraki süreçte gazeteyi tekrar *Marko Paşa* adıyla çıkarmaya başlamıştır. Sahte *Marko Paşa*'ya 26 Ekim 1947 tarihli sayısından itibaren "yaşadıkça komünist düşmanıdır" ibaresi gazete başlığına eklenmiştir. Okuyucuya durumu anlatmaya çalışan gerçek *Marko Paşa* yazarları *Merhum Paşa* gazetesinde *Malum Paşa* gazetesinin "menfaatlerini bir kaç pula satan satılıkların eline düşmüş olduğunu belirterek" çıkarılan gazetenin sahte olduğu ilan etmiş, gazetenin türlü türlü belalarla uğraştığını, ancak asla yılmayacaklarının altı çizilmiştir. Gazete yazılarında Sabahattin Ali'nin Amerikan hayranı ve İngiliz aleyhtarı olduğuna dair yazılar paylaşılmaya başlanması ise gazetenin başka ellere geçtiğinin önemli bir kanıtı olmuştur. Oysaki Sabahattin Ali ve gerçek *Marko Paşa* kadrosu yazılarında en büyük eleştiriyi yabancı sermayeye karşı yöneltmişlerdir.

Aziz Nesin ise gazetenin usulsüz devrini "hapisteyken bir baktım ki benim gazetemde benim yazılarımla bana ve Sabahattin Ali'ye küfürlerle dolu saldırılarda bulunulduğunu gördüm" şeklinde ifade etmiştir. Paşalar öyle karışmıştı ki bir hafta içerisinde *Malum Paşa* Erkip'e devrolmuş, *Marko Paşa* yazarları tarafından tekrar *Marko Paşa* adlı gazete çıkarılmış, *Marko Paşa* ismi tekrar Erkip tarafından geri alınınca *Merhum Paşa* ile devam eden gerçek *Marko Paşa* çevresi bu defa *Marko Paşa* ismini geri alıp yeniden gazeteyi eski isminde yani *Marko Paşa* adıyla çıkarmaya devam etmiştir.

Marko Paşa çevresinde gerçekleşen bu usulsüz devirin arka planında ise bir milletvekili yer almaktaydı. Dönemin hükümeti tarafından memleket içerisindeki komünizm hareketleriyle mücadele etmek ve komünist propagandayı engellemek için programlı bir şekilde mücadeleye başlanmıştır. Özellikle bu noktada CHP Kocaeli Milletvekili Dr. Seyfettin Bürge'in çalışmaları dikkat çekmektedir. Milletvekili Bürge komünist olarak gördüğü *Marko Paşa* gazetesini satın aldirarak kendi ifadesiyle "komünistten çok kominist, bolşevikten çok bolşevikçi göründüğünü ve itimatlarını kazanarak gazetenin yönetiminin kendilerine devredilmesini sağladığını" belirtmiştir. Böylece komünist yayınlara büyük darbe indirildiği düşünülmüş ve Sabahattin Ali'nin elinde yalnız *Merhum Paşa* gazetesinin kaldığı CHP Genel Sekreterliğine bildirmiştir. Bu noktada Vekil Bürge'nin Genel Sekreterlikten talebi ise maddi yardım olmuştur. Çünkü gazetenin imtiyazını almış, yazarlarını kovmuş ve hükümet ekseninde anti-komünist çerçevede gazetenin yayına devam etmesi için çalışmalara başlamış ve bu işleri de Orhan Erkip üzerinden yürütmüştür. Bununla birlikte çalışmalarına devam eden CHP'li Vekil Seyfettin Bürge kendi deyimiyle "komünizmi yaydığını ve halkı zehirlediği" gerekçesiyle satın aldığı *Marko Paşa* gazetesinin sahtesi olduğu gerekçesiyle *Merhum Paşa*'ya karşı kendisinden habersiz olarak yayımladığı iddiasıyla mahkemeye başvurmuştur. Erkip ise diğer yandan *Merhum Paşa*'nın dağıtılmasını ve okunmasını engelleyerek tirajını düşürmek amacıyla *Marko Paşa*'yı zararına dağıtmaya başlamıştır. Böylelikle gazetenin tirajını kendi ifadesiyle 50 binden 8 bine düşürülmesi sağlanarak gerçek *Marko Paşa*'nın asıl varisi olan *Merhum Paşa*'nın böylelikle etkisinin kaybetmesi sağlanmıştır. Gerçek *Marko Paşa* kadrosuyla savaşmak için CHP Genel Sekreterliği'nden maddi yardım talep eden Seyfettin Bürge, *Marko Paşa* kadrosunun çıkardığı *Merhum*

Paşa gazetesine karşı başlattığı mücadeleyi komünistlerle mücadele olarak görmüş ve kendi deyimiyle “elbisemizi sattık, peynir ekmeğe yiyerek her şeye katlandık” diyerek yürüttüğü mücadeleye dikkat çekmiştir.

Merhum Paşa'ya karşı yürütülen bu mücadelenin altında yatan en önemli etkenlerden biri gazetenin sahibi olan Sabahattin Ali olmuştur. Aslında Sabahattin Ali'nin *Marko Paşa* öncesi yazıları genel olarak edebidir. Fakat *Marko Paşa* ve *Merhum Paşa* ile birlikte Sabahattin Ali'nin yazıları sosyal ve toplumsal olarak siyasi boyutlara ulaşmıştır. Bu sebeple hedef haline gelen Sabahattin Ali üzerinden *Merhum Paşa* çeşitli suçlamalara maruz kalmıştır. *Merhum Paşa*'ya karşı yapılan komünistlik suçlamaları “gençler komünist tahrikatı yapan gazeteleri tel'in etti” başlıklarıyla basında yer almış, hatta gazete hakkında kökünün dışarda olduğu ve bu tür yayınların devam ettiği için Sıkıyönetim'in uzatılması gerektiğine dair görüşler TBMM sıralarında ve kamuoyunda yer almıştır. Bu noktada Sabahattin Ali'ye yöneltilen komünizm aleyhtarlığı eleştirileri uzun yıllar devam ederken sahibi olduğu *Merhum Paşa* gazetesi de bu eleştirilerin hedefi olmuştur. Yayınlandığı ilk günden itibaren etkisini gösteren *Merhum Paşa* hükümet ve yanlılarının hedefi olmaktan kaçınmamış, içerisinde bulunduğu yazar kadrosu sebebiyle tepkileri üzerine çekmiştir. Ancak gazetede yazılar imzasız yayınlandığı için hangi yazıyı kimin yazdığı bilinmemesi tüm yazıların gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü olarak Sabahattin Ali'nin sorumluluğunda yer almasına neden olmuştur. Sabahattin Ali ise geçmişte Türkçülüğün önemli bir figürü olan Hüseyin Nihal Atsız tarafından kendisine yöneltilen komünistlik ithamları nedeniyle Atsız'ı dava ederek İrkçılık-Turancılık davası olarak tarihe geçen olaylarda Türkçü çevrelerin çeşitli cezalar almasında önemli bir rol oynamıştır. Bu yüzden *Merhum Paşa* ile muhalefete devam eden Sabahattin Ali'ye karşı geçmişte karşı karşıya geldiği Nihal Atsız ve İsmet Rasim Tümtürk tarafından davaların açılması Sabahattin Ali'nin hapse girmesine neden olmuştur. Sabahattin Ali ve Aziz Nesin'in sürekli cezaevine girip çıkması, gazeteyi basacak matbaanın bulunamaması ve *Marko Paşa* serisi gazetelerinin birbirine karıştığı için gazetenin tirajının düşmesi gibi olaylar *Merhum Paşa* gazetesinin dördüncü sayısından sonra kapanmasına neden olmuştur. Her ne kadar dördüncü sayısında gazete yazarları kendilerine karşı yapılan haksızlıklara dikkat çekerek, gazeteyi çıkarmak uğruna hapse girmeyi, iftiralara maruz kalmayı göze alarak inanılan fikirleri yaymaya devam edeceklerinin altını çizmelerde kanunsuz yollarla gazeteyi engelleme, sattırmama ve toplatma gayretlerine karşı daha fazla ayakta kalmamış ve kapanmıştır.

Toplumun mizaha en çok ihtiyaç duyduğu dönemde yayımlanan *Merhum Paşa* kendisine duyulan toplumsal gereksinime yanıt vermiştir. *Merhum Paşa* savaş zenginlerine, karaborsa vurguncularına, yolsuzluklara, rüşvete mizahın sivri diliyle karşı çıkarken, kıtlıklar, karaborsa ve karne kuyruklarıyla geçen savaş yıllarında halkın tek parti iktidarına biriktirdiği öfkesini boşalttığı bir arenaya dönüşmüştür. Gazeteye yöneltilen komünizm suçlamalarına karşı gazetenin sayılarında komünizmi öven bir kelime dahi bulunmadığını belirten *Marko Paşa* yazar kadrosu, kendilerine yöneltilen suçlamaları komünizmin ne olduğunu bilmeyenlerle, bildikleri halde işine gelenler tarafından yapıldığının altını çizirken o dönemin Türkiye'sinde her sol hareketin komünistlikle itham edildiğinin nemli bir göstergesi olmuştur. Amerika ve yardımlarına karşı koymanın komünistlikle eş değer görüldüğü yıllarda güçlü bir muhalefet örneği gösteren *Merhum Paşa* suçlamaların merkezi haline gelse de yabancı sermayeye karşı önlem alınması, memleketin mali ve askeri işlerine yabancıların müdahil edilmemeleri gerektiği gibi vurgulamalarla tam bağımsızlık ilkesine sıkı sıkıya tutunmuştur. *Merhum Paşa*'nın bu muhalefeti halkın umut ve taleplerini yerine getirmek için tarihsel eylemini yapmaktan asla geri durmadığının önemli bir göstergesi olmuştur.

Erkan AYDINLI

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-18-1-2, Yer No: 364-15-9.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon: 490-1-0-0, Yer No: 1343-462-1.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-18-1-2, Yer No: 118-98-18.

Resmî Belgeler

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt: 3, s. 18.

TBMM Tutanak Dergisi, 4 Aralık 1946, 8. Dönem, Cilt:8.

Sürelî Yayınlar

Malum Paşa, 8 Eylül 1947

Malum Paşa, 15 Eylül 1947.

Marko Paşa, 25 Kasım 1946.

Marko Paşa, 2 Aralık 1946.

Marko Paşa, 6 Ocak 1947.

Marko Paşa, 24 Şubat 1947.

Marko Paşa, 25 Ekim 1947.

Medet, 26 Haziran 1950,

Medet, 30 Nisan 1950,

Medet, 3 Mayıs 1950,

Medet, 7 Mayıs 1950,

Medet, 26 Mayıs 1950.

Merhum Paşa, 16 Ekim 1947.

Merhum Paşa, 25 Ekim 1947.

Merhum Paşa, 1 Kasım 1947.

Tanin, 13 Aralık 1946.

Araştırma Eserler

ALİ, Sabahattin, **Markopaşa Yazıları ve Ötekiler**, Haz. Hikmet Altınkaynak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2022.

ALİ, Sabahattin, **Mahkemelerde (Belgeler)**, Haz. Nüket Esen; Nezihe Seyhan, Yapı Kredi Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2015.

AYDINLI, Erkan, "Türkiye'de Rus Düşmanlığının Amerika Eksenin Anti-Komünizme Evrimi ve Komünizmle Mücadele Dernekleri", (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2021.

AYDIN, Emre, "Unutulan Gazete Marko Paşa", **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:1, 2021, 24-45.

CANTEK, Levent, **Markopaşa Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

DURU, Muhammet Erdem, "Muhafif Mizah Gazetesi Markopaşa'da İmtiyaz Sahipliği Mücadelesi (1947-1948)", **Kültür ve İletişim**, Cilt: 24, Sayı: 48, 2021, 451-481.

KORKMAZ, Dilan, **Markopaşa (1946-1950)**, Gazeteciler Cemiyeti ve Eğitim Merkezi Yayını No:3, Ankara 2021.

NESİN, Aziz, **Geriye Kalan**, Nesin Yayınevi, İstanbul 2019.

SAYDUR, Mehmet; **Markopaşa Gerçeği**, Çınar Yayınları, İstanbul 2013.

VURUCU, Sema Kahraman, **Türkiye'nin Değişim Yıllarında Siyasi Mizahla Muhalefet Örneği: Marko Paşa Gazetesi**, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/merhum-pasa-gazetesi/?pdf=7013> adresinden erişilmiştir